

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธเจ้าท่านทรงเป็นผู้นำปกครองดูแลคณะสงฆ์โดยธรรม กล่าวคือ ทรงแสดงธรรม บัญญัติพระวินัยส่งเสริมการปฏิบัติธรรม พระองค์ทรงเป็นธรรมราชา จะเห็นได้จากบทที่ว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลายอาศัยประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีงามแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เก้อยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่ง ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดใน อนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑” ในการบริหารคณะสงฆ์ทรงมีท่าน พระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดี มีพระโมคคัลลานะเป็นสังฆมิตรช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความ จำเป็น ต่อมาเมื่อพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ เช่นการให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา เป็นต้น^๒ ปัจจุบันวัดและพระสงฆ์จึงถือได้ว่าเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการพัฒนาจิตใจและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประชาชนได้เป็นอย่างดี เปรียบประดุจ เหมือนตะเกียงให้แสงสว่างเป็นประโยชน์แก่ผู้คน เป็นตะเกียงทางจิตวิญญาณของ ชาวบ้าน เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ จึงเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายทั้งปวงทั้งภายในวัดและภายนอก วัดด้วยหลักความถูกต้องดีงาม และได้ประโยชน์สูงสุดสร้างความเจริญก้าวหน้าเป็นปึกแผ่นต่อวัดวา อาราม และเป็นประโยชน์แก่พุทธบริษัทที่เป็นชาวบ้านอย่างครบถ้วนบริบูรณ์^๓ ท่านพุทธทาสภิกขุ กับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านมีภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนา คน พัฒนาประเทศ ท่านมีคุณสมบัติ เช่น มีสติปัญญา ความดีงาม ความรู้ดี และความสามารถของ บุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม และลักษณะผู้นำที่มีคุณภาพ ต้องประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ คือ มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง ตลอดจนต้องมีประสิทธิภาพที่ดี ตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนและสังคมชีวิต ของชาวบ้าน ต่อไป^๔ ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่แผนพัฒนาของรัฐบาลแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมาได้ส่งผล ให้ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในปัจจุบันและผลที่เกิดขึ้นก็คือการพัฒนาประเทศไทยตามรอยการ พัฒนาของประเทศตะวันตก ทำให้อาชญากรรม ยาเสพติด โสเภณี ความยากจน การคอร์รัปชั่น การ

^๑ อิง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๑/๘๑-๘๒.

^๒ ศนาจารย์ มหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๑๗.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

^๔ พิสิฐ เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๔), หน้า ๖๕.

เพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว คนอพยพเข้าเมือง ชุมชนล่มสลาย ปัญหาเหล่านี้มีแนวโน้มมากขึ้น และทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ^๕

ด้วยเหตุนี้ภาวะผู้นำและแบบผู้นำของเจ้าอาวาสนั้น มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการปฏิบัติหน้าที่ศาสนกิจ และประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน เพราะเจ้าอาวาสนอกจากจะมีความรู้ความสามารถ มีบารมีและคุณธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีแล้ว จะต้องมียุทธวิธีแบบผู้นำที่มีประสิทธิผลสูงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสามเณรผู้ได้บังคับบัญชาและพฤติกรรมการยอมรับนับถือการให้ความอุปถัมภ์บำรุงในกิจของวัดจากพุทธศาสนิกชน เจ้าอาวาสนั้นนอกจากเป็นผู้นำของวัดแล้วยังได้ชื่อว่า เป็นผู้นำทางวิญญาณ^๖ ของประชาชนในถิ่นนั้นๆ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน^๗

โดยที่แบบผู้นำของเจ้าอาวาสเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า การปฏิบัติศาสนกิจมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดดังจะเห็นได้ว่า บางวัดเจ้าอาวาสตัดสินใจดำเนินกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเอง ไม่ปรึกษาหารือ ไม่ยอมรับฟังความคิดของคณะสงฆ์และกรรมการวัด เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้นำแบบเผด็จการ (Autocrat) ย่อมไม่ได้รับความเชื่อถือและความร่วมมือจากคณะสงฆ์และกรรมการวัดเท่าที่ควร ทำให้ผลการดำเนินงานมีประสิทธิผลต่ำ บางวัดเจ้าอาวาสก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินงานใดๆ มีการประชุมปรึกษาหารือกับคณะสงฆ์และกรรมการวัดก่อนยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีความเห็นแตกต่างกันไม่สามารถตกลงกันได้ก็ถือมติเสียงข้างมากเป็นหลักในการดำเนินงาน การปฏิบัติกิจมุงงาน มุ่งความสัมพันธ์และมุ่งประสิทธิผลของงานควบคู่กันไปเป็นผู้นำแบบ ผู้เอากัน^๘ (Deserter) ผลการปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่เจ้าอาวาสย่อมมีประสิทธิผลมาก^๙

หากเจ้าอาวาสผู้ปกครองดูแลและบริหารกิจการของวัดมีลักษณะหรือรูปแบบผู้นำที่มีประสิทธิผลมาก มีวิสัยทัศน์ (vision) กว้างไกล ย่อมนำพาวัดให้เจริญรุ่งเรือง การศึกษาแบบผู้นำของเจ้าอาวาส จึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำผลการศึกษามาพัฒนาปรับปรุงส่งเสริมการบริหารกิจการของวัดให้มีการพัฒนาดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงสืบต่อไป

แต่โดยที่ “เจ้าอาวาส” หรือ “สมภาร” ซึ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีอำนาจในการปกครองและบริหารกิจการของวัดในฐานะที่เป็นหัวหน้าในวัดปกครองดูแล แนะนำ สั่งสอน อบรมพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด และอำนวยการกิจการทุกอย่างเกี่ยวกับวัด ทั้งนี้ การบริหารกิจการของ

^๕ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), *การบริหารวัด*, (นครปฐม: เพชรเกษมพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘๒ – ๒๘๓.

^๖ ไพฑูรย์ เครือแก้ว, *ลักษณะสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิพิธการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๘๖.

^๗ พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), *ภาวะผู้นำเชิงพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๗๔.

^๘ พระศรีปริยัติโมลี สมชัย กุศลจิตโต, *สงฆ์ผู้นำสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๒ – ๘๓.

^๙ ศีนาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๑๘.

วัดและการปกครองดูแลวัดโดยเจ้าอาวาสนั้น บางครั้งก็ประสบปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาการบริหารหมู่คณะที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด ปัญหาการบริหารศาสนสมบัติของวัด เป็นต้น หากเจ้าอาวาสไม่มีหลักการวิธีการแก้ไขปัญหที่ดีและถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งมีรูปแบบผู้นำที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการ บริหารและการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่เจ้าอาวาสย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ

ด้วยเหตุนี้ ภาวะผู้นำและแบบผู้นำของเจ้าอาวาสนั้น มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการปฏิบัติหน้าที่ศาสนกิจและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน เพราะเจ้าอาวาสนอกจากจะมีความรู้ความสามารถ มีบารมีและคุณธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีแล้ว จะต้องมีความรู้แบบผู้นำที่มีประสิทธิผลสูง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และพฤติกรรมกรการยอมรับนับถือการให้ความอุปถัมภ์บำรุงในกิจการของวัดจากพุทธศาสนิกชน เจ้าอาวาสนั้นนอกจากจะเป็นผู้นำของวัดแล้วยังได้ชื่อว่า “เป็นผู้นำทางวิญญาณ” ของประชาชนในถิ่นนั้นๆ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

ท่านพุทธทาสภิกขุ และพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านเป็นนักวิชาการ เป็นนักเผยแผ่ธรรมะ นักแต่งหนังสือที่ผู้คนสนใจกันมากๆ ท่านยังรับภาระธรรมาจารย์เจ้าอาวาสผู้ปกครองดูแลและบริหารกิจการของวัด มีลักษณะหรือรูปแบบผู้นำที่มีประสิทธิผลมาก มีวิสัยทัศน์ (Vision) กว้างไกล นำพาวัดให้เจริญรุ่งเรือง การศึกษาแบบผู้นำของเจ้าอาวาส จึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำพาผลการศึกษา มาพัฒนาปรับปรุงส่งเสริมการบริหารกิจการของวัดให้มีการพัฒนาดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงสืบต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเรื่องทัศนะภาวะผู้นำของพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
- ๑.๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ เพื่อต้องการทราบภาวะผู้นำตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ เพื่อต้องการทราบทัศนะภาวะผู้นำของพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ เพื่อเปรียบเทียบทัศนะภาวะผู้นำของพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการสืบค้นจากเอกสาร (Documentary Research) และศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการการเป็นภาวะผู้นำ ที่ปรากฏในพระพุทธานุสาเถรวาท และพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) โดยเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างเกี่ยวกับทักษะภาวะผู้นำ โดยแบ่งขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

สำหรับขอบเขตของการวิจัยนั้น ผู้วิจัย แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ได้แก่

๑) ศึกษาจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยศึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙, และพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์, ๒๕๐๐.

๒) ศึกษาจากแหล่งข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย สิ่งตีพิมพ์ และออนไลน์ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ภาวะผู้นำ หมายถึง ภาวะการแสดงออกของผู้ที่เป็นหัวหน้าหมู่คณะ ซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานขององค์กร การแบ่งความรับผิดชอบในหน้าที่และการแก้ปัญหา อีกทั้งการส่งเสริมให้มีการพัฒนาการของกลุ่ม เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จแห่งองค์กร

๑.๕.๒ พุทธทาสภิกขุ หมายถึง พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล (สวนโมกข์) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๕.๓ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) หมายถึง พระนักวิชาการ เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม

๑.๕.๔ เปรียบเทียบ หมายถึง เปรียบเทียบภาวะผู้นำตามทักษะพระพุทธานุสาเถรวาทกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัย ได้แบ่งกลุ่มเอกสารออกเป็น ๒ ประเภท และนำเสนอเท่าที่เป็นตัวอย่างพอสังเขป ต่อไปนี้

๑.๖.๑ หนังสือ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธวิธีในการสอนว่าพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะแสดงที่ใดและแก่ใครย่อมมีจุดหมายเป็นแนวเดียวกันคือ มุ่งให้เกิดความรู้เข้าใจในสภาพของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ให้มีทัศนคติและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้องในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น แต่เนื้อเรื่องและวิธีการสอนย่อมแตกต่างกันไปตามอุปนิสัย พุทธวิธีในการสอนเป็นความยิ่งใหญ่และมีทัศนคติและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้องในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น แต่เนื้อเรื่องและวิธีการสอนย่อมแตกต่างกันไป ตามอุปนิสัย ความถนัดและความสนใจของผู้ฟังสุดแต่เรื่องใดวิธีใด จะช่วยให้เขาเข้าใจธรรมได้ดี พุทธวิธีในการสอนเป็นความยิ่งใหญ่และพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าในการถ่ายทอด พระองค์ทรงมีหลัก

สอน แยกแยะกลุ่มเป้าหมาย สีลาการสอน เทคนิคการสอน กลวิธีและกลยุทธ์ประกอบการสอน ต่างๆได้อย่างยอดเยี่ยมจนได้รับการยกย่องว่าเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด จนได้รับการขนาน^{๑๐}

พระภิกษุวชิรญาณ ได้กล่าวถึงการบริหารงานของคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดความเจริญมั่นคง ไว้ในหนังสือ “รัฐศาสตร์เชิงพุทธ” สรุปความได้ว่า พระพุทธศาสนาได้สืบสายหลักธรรมวินัย มาเป็น เวลานาน จึงมีหลักธรรมหนึ่ง คือ พระสุตตันตปิฎกที่มาจากพระไตรปิฎก วัตรปฏิบัติในวัตรปฏิบัติ พราหมณ์^{๑๑} ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สารณบทเจดีย์ เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้นเจ้าลิจฉวีหลายองค์ ได้พากันไปเฝ้าพระองค์ และสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสเตือนเจ้าลิจฉวี คือ การแสดงหลักการบริหารนิยธรรม ๗ ประการว่า “ตราบใดที่บ้านเมืองใดที่ยังรักษาธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ไว้ได้ครบถ้วน บ้านเมืองนั้นก็จะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว จะไม่มีความเสื่อมเลย ไม่ว่าแคว้นใด ๆ จะมี แสนยานาภพามากมายอย่างไร ก็ไม่อาจจกรณล่วงล้ำเข้ามาอย่าย่ำยีได้...” จึงถือว่าเป็นหลักการ บริหารตน บริหารคน และบริหารงานให้ดำเนินงานภายใต้หลักการเดียวกัน

พระมหาสุรศักดิ์ สุรสกลโก ได้กล่าวถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไว้ในหนังสือ “การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดแคนอก อ.เมือง จ.นนทบุรี” สรุปความได้ว่า สมัยก่อนนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ แต่ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความ เข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครอง เพื่อบังคับบัญชาดูแล ผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการ ในการที่จะดำเนินงานนั้นๆ ให้สำเร็จ ในการบริหารนั้น พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการบริหารควรยึด หลักธรรมมาปฏิบัติเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการ บริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่าเพราะเสียสละประโยชน์สุข เล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้น เมื่อกล่าวถึง การปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องเห็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระ ธรรมวินัย เป็นทั้งโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย และเป็นการพัฒนา บุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง^{๑๒}

กมล รอดคล้าย ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำไว้ในหนังสือ “คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด” สรุป ความได้ว่า ภาวะผู้นำที่ดีพึงรู้จักหลักของการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยลักษณะ ๒ ประการ คือ มี วัตถุประสงค์และมีความร่วมมือร่วมใจกัน ฉะนั้น หลักของการบริหารจึงหมายถึง ผู้ที่ใช้ภาวะผู้นำใน การทำงานกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน การใช้อำนาจที่มีอยู่จัด

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

^{๑๑} พระภิกษุวชิรญาณ, **รัฐศาสตร์เชิงพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้ากวี, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒ – ๑๓.

^{๑๒} พระมหาสุรศักดิ์ สุรสกลโก, **การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดแคนอก อ. เมือง จ. นนทบุรี**, วิทยาลัย สงฆ์บาฬีพุทธโฆส, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒-๓.

ดำเนินงานของสถาบันนั้น ให้ดำเนินการไปสู่จุดหมายที่ต้องการ การบริหารอาจหมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ดี อย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน และยังหมายถึง การนำทรัพยากรมาใช้ดำเนินงานตามกระบวนการจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓}

เฉลิมพล โสมอินทร์ ได้กล่าวถึงการบริหารงานของคณะสงฆ์ ไว้ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย” สรุปความได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือ การปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือการปกครองตามพระธรรมวินัยและใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้อง และจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหา ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อครั้งพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมากในประเทศอินเดีย นั้น คณะสงฆ์และทางศาสนาได้ดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทย ครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ ศก. ๑๒๑ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาก็ได้กำหนดให้มีเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^{๑๔}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยไว้ในหนังสือ “บทบาทวัดและพระสงฆ์ในอนาคต” สรุปความได้ว่า พระสงฆ์ มีหน้าที่ซึ่งมีความผูกพันในการพัฒนาสังคม ๒ ด้านด้วยกัน คือ (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ด้วยกันเอง ซึ่งเห็นได้จากพระวินัยบัญญัติให้คณะสงฆ์จะต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น อุโบสถ การบวชเรียน กฐิน เป็นต้น (๒) ความสัมพันธ์กับสังคมในพื้นที่ เช่น การเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน การช่วยเหลือด้วยปัจจัย ๔ เมื่อเกิดปัญหาทางบ้านเมือง เช่น อุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย เป็นต้น ซึ่งพระสงฆ์ได้ให้การสนับสนุนในส่วนนี้เป็นอย่างดีโดยขึ้นอยู่กับศักยภาพของพระสงฆ์แต่ละรูปที่พึงกระทำได้^{๑๕}

^{๑๓} กมล รอดคล้าย, **คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา ๒๕๓๗), หน้า ๙๙.

^{๑๔} เฉลิมพล โสมอินทร์, **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๕-๒๕๕.

^{๑๕} ประเวศ วะสี, **บทบาทวัดและพระสงฆ์ในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๒๑ - ๒๔.

สนธิ ศรีสำแดง ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระศาสนามีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างสันติภาพให้แก่ชาวโลก พระสงฆ์ คือ สื่อแห่งสันติภาพของโลกเพราะพระสงฆ์ (อริยสงฆ์) เป็นผู้สงบทั้งทางกายทางวาจาและทางใจ เป็นแบบอย่างของผู้มีสันติปราศจากความเห็นแก่ตัวการทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้ มิใช่เพื่อเอา จึงไม่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้ง^{๑๖}

๑.๖.๒ ประเภทงานวิจัย

พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ซองดี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒” สรุปผลการศึกษาได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ ในครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบสามัคคีธรรมเป็นแม่บทในการปกครอง โดยพระองค์ทรงอยู่ในฐานะเป็นประมุข คือ ประธานของพระสงฆ์ทั้งปวง อีกทั้งทรงประทานความเสมอภาคแก่พระสงฆ์ทุกรูป ไม่มีการเลือกปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ที่เคยมีสถานะเดิมที่แตกต่างกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ ว่าเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ ยาจก หรือพ่อค้า ทุกรูปจะต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยเหมือนกันหมด^{๑๗}

พระมหาสุริยันต์ จันทนาโม (จันทะนาม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ” สรุปความได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยมีพระสงฆ์เป็นกำลังสำคัญนั้น ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมเป็นอย่างมาก พระสงฆ์เป็นสถาบันหลักของชาติ จัดการศึกษาสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดา นำพาพุทธศาสนิกชนปฏิบัติธรรม พัฒนาสังคมให้ร่มเย็น แต่ในปัจจุบันภารกิจที่พระสงฆ์เคยทำมาถูกลดบทบาทลง องค์กรและสถาบันทางสังคมต่างๆ ได้เข้ามาทำหน้าที่แทนพระสงฆ์ เช่นการจัดการศึกษา เป็นต้น เมื่อบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมลดลง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เพียงเป็นผู้นำทางพิธีกรรมทำวัตร สวดมนต์ รับกิจนิมนต์ในงานต่างๆ เป็นต้น การเผยแผ่พุทธธรรมอันเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์^{๑๘}

พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชมุนี” ผลการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเถระทั้งหลายมีลักษณะเด่นแตกต่างกันและมีลักษณะเหมือนกัน หลวงพ่อคุณลักษณะเด่นคือ การใช้สื่อสัญลักษณ์ คือ วัตถุมงคล คาถาอาคม ตะกรุด และการเคาะศีระขะแทนการประพรมน้ำพุทธ ในสังคมปัจจุบัน จึงมีคนทุกระดับเข้าไปหาท่านมิได้ขาด เป็นพระที่ประชาชนเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคำพูด

^{๑๖}สนธิ ศรีสำแดง, **พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๖.

^{๑๗}พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต): ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๑๘}พระมหาสุริยันต์ จันทนาโม (จันทะนาม) “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

ท่านจะเป็นเอกลักษณ์จึงเป็นที่สนใจกันเป็นอย่างมากท่านจึงมีโอกาสมเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่คนทุกระดับ^{๑๙}

พระมหาศรีบุญ ปณญารโ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ การศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถระ (ครูบาอินทจักรรักษา)” สรุปผลการศึกษาว่าครูบาอินทจักรรักษาเป็นพระสงฆ์ที่ถือหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือหลักการวิปัสสนากรรมฐาน ทุกอิริยาบถที่ท่านแสดงออกมาเป็นเสมือนท่านกำลังสื่อวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สู่พุทธบริษัท โดยท่านครูบาอินทจักรรักษาจะเห็นได้ว่า ถ้าคำสอนใดผิดไปจากหลักการที่ว่ามา ท่านครูบา จะออกมาชี้แจง แก้ไข ตอบโต้ คำสอนที่ผิดเหล่านั้น โดยมีหลักสำคัญที่ยึดถือสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ๕ ประการ ได้แก่ (๑) หลักสติปัฏฐาน ๔ (๒)หลักไตรสิกขา (๓) หลักตระหนักถึงศักยภาพของผู้ฟัง (๔) หลักธรรมาธิปไตย (๕) หลักสร้างปัญญา หลักสำคัญที่ครูบายึดถือ ๕ ประการนี้ อยู่ในกรอบของหลักการทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ในงานวิจัย หลักทางพระพุทธศาสนาที่ท่านครูบายึดถือจึงส่งเคราะห์เข้าในหลักที่สำคัญคือหลักให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนเป็นสำคัญการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอินทจักรรักษาประสบความสำเร็จเพราะท่านเป็นพระภิกษุที่ยึดมั่นในหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง^{๒๐}

พระวิเชียร สีหาบุตร ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมมหาวิธานวัตร วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยสรุปได้ว่าพระธรรมมหาวิธานวัตร เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทเกื้อกูลต่อการพัฒนาสังคม โดยมีบทบาทด้านการปกครอง การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า จนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไปซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม บทบาทของท่านกล่าวโดยสรุปที่เด่นแล้วมี ๓ ลักษณะคือ (๑) การให้การสนับสนุน (๒) การให้แก่งคิดเตือนสติทางสังคม และ (๓) การสร้างความรู้ความเข้าใจซึ่งเกื้อกูลต่อการพัฒนาสังคมไทยได้เป็นอย่างดี^{๒๑}

พระวุฒิกรณ์ วุฑฒิกโร ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” สรุปผลการศึกษาได้ว่า เนื้อหาพุทธธรรมของ พระราชวรมุนีจะเด่น คือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัยฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภทได้แก่ (๑) เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อ

^{๑๙} พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี, “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (คุณ ปริสุทโธ)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๒๐} พระมหาศรีบุญ ปณญารโ, “การศึกษาหลักการและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถระ(ครูบาอินทจักรรักษา)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๒๑} พระวิเชียร สีหาบุตร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมมหาวิธานวัตร วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๗).

ชีวิตที่ดั่งาม (๒) เนื้อหาประเภทบูรณาการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (๓) เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา (๔) เนื้อหาประเภทวิชาการ^{๒๒}

พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร (ชีวะพุกฤษ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญฺโญ)” สรุปลงการศึกษาได้ว่า พระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งเป็นผู้อบรมสั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข และในบางโอกาสก็ให้การสนับสนุนช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่างๆ ด้วย โดยอยู่ภายใต้กรอบอันดั่งามของศาสนา จากบทบาทหน้าที่ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ พระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาและคุณภาพชีวิต จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่อยู่เสมอซึ่งความสามารถในการดำเนินการกิจต่างๆ ของพระภิกษุสงฆ์ดังกล่าวข้างต้นจัดได้ว่าเป็นภารกิจตามคุณลักษณะของงานประชาสัมพันธ์ที่สำคัญ ทั้งนี้ ในสมัยปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีกลไกในการเผยแผ่ได้หลายวิธี เช่น การปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ การเป็นผู้รอบรู้ในหลักธรรม การแสดงธรรม ได้ลึกซึ้งการพัฒนาชุมชน การสนับสนุนด้านการศึกษา การสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดบรรพชาสามเณร การจัดบวชชีพรามณเฑียร ๘ การจัดอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม การจัดแสดงนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกระบวนการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ประชาชนหันมาเข้าวัด ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา^{๒๓} ได้มาเรียนรู้หลักธรรม จูงใจให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติขัดเกลาจิตใจให้สูงขึ้นเป็นลำดับไป เพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาในที่สุด

มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “จริยธรรมกับภาวะผู้นำ : ศึกษาทัศนะของนักวิชาการรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง” สรุปลงการศึกษาพบว่า ลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ คือผู้นำแบบประชาธิปไตย วิธีการให้ได้ว่าซึ่งผู้นำที่มีความชอบธรรมคือวิธีการแบบประชาธิปไตย และจริยธรรมของผู้นำจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยโครงสร้าง ระบบกลไกวิธีการปกครองที่ถูกต้องชอบธรรม จริยธรรมเป็นหลักควบคุมพฤติกรรมของผู้นำในการบริหารงาน ดังนั้น จริยธรรมกับภาวะผู้นำจึงเป็นการรวมหลักด้านคุณภาพทางด้านจิตใจและศักยภาพในการบริหาร^{๒๔}

^{๒๒} พระวุฒิกุล วุฑฒิกุล, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี (ประยูรธมฺมจิตโต)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๒๓} พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร (ชีวะพุกฤษ), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญฺโญ)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๒๔} มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, “จริยธรรมกับภาวะผู้นำ : ศึกษาทัศนะของนักวิชาการรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐).

สุชาติ โจมเสนาะ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยจริยธรรม: กรณีศึกษาชีวิตและผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์” สรุปผลการศึกษาว่า เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์สำคัญ ๓ ประการ คือเป็นผู้มีสติปัญญาเป็นเลิศ เป็นผู้สามารถควบคุมอารมณ์ได้เป็นเยี่ยม และเป็นผู้ได้รับการยอมรับว่ามีคุณธรรมสูง^{๒๕}

อินทร กิตติก้อง ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำคือกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นในการชักจูงผู้อื่นให้ร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ และมีความกระตือรือร้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันตามที่ได้กำหนดไว้^{๒๖}

อรอุมา รุ่งเรืองวิชยกุล ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงความสามารถของบุคคลในการควบคุมดูแล และโน้มน้าวให้ผู้อื่นมีความเคารพเชื่อถือ ศรัทธาด้วยความเต็มใจ และกระทำตามในทางที่เหมาะสม^{๒๗}

ชัยชาญ น้อยนันทวิ แยมดี, และลูกน้ำ มากลิ่น, ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการ การแสดงพฤติกรรม การใช้อิทธิพลของผู้นำที่ใช้ในการโน้มน้าวชักนำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กรปฏิบัติตามความต้องการไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๒๘}

สรุปผล จากการศึกษาทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำของพระสงฆ์และภาวะผู้นำตามแนวคิดของทฤษฎีสสมัยใหม่ของนักวิชาการต่างๆ ซึ่งสามารถเอาความรู้ไปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำได้เป็นอย่างดี

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเก็บข้อมูลเอกสารงานวิจัยจาก สิ่งตีพิมพ์ และออนไลน์ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๗.๑ ขั้รวบรวมข้อมูล

๑) ข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ

^{๒๕} สุชาติ โจมเสนาะ, “การศึกษาภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยจริยธรรม : กรณีศึกษาชีวิตและผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕).

^{๒๖} อินทร กิตติก้อง, ภาวะผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของบุคลากรในอำเภอบุบรัตน์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่นเขต ๔, รายงานการศึกษาอิสระ ศษ.ม., (การบริหารการศึกษา), ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐. (อัติสำเนา)

^{๒๗} อรอุมา รุ่งเรืองวิชยกุล, การศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อการคิดเชิงระบบของนิสิตปริญญาตรีหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (ศษ.บ. ๕ปี), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, วิทยานิพนธ์ กศ.ม., (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา), (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒. (อัติสำเนา)

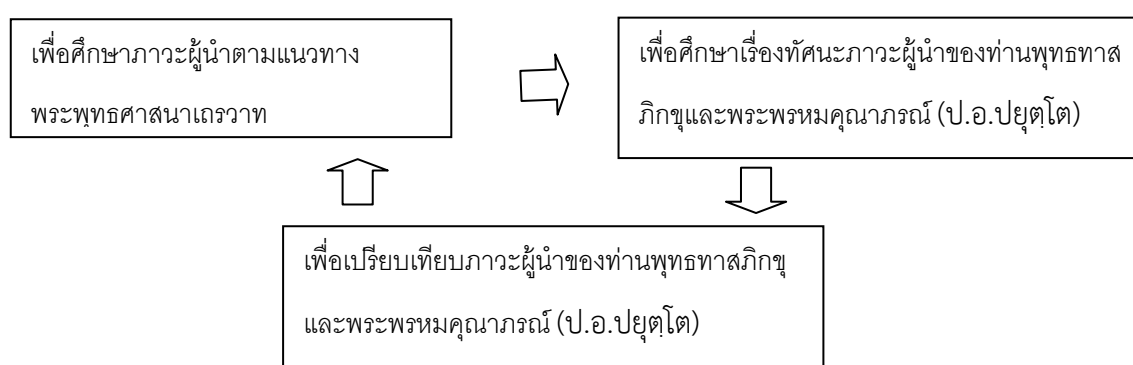
^{๒๘} ชัยชาญ น้อยนันทวิ และคณะ, ภาวะผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลกเขต ๓, การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กศ.ม., (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๑). (อัติสำเนา)

๑.๗.๒ ขั้นนำมาสรุปลวิเคราะห์

โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสรุปลวิเคราะห์ นำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องและเอกสารที่เกี่ยวข้องมาอธิบายประกอบในแต่ละตอน เพื่อให้เนื้อหามีความชัดเจนและหนักแน่นยิ่งขึ้น เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของงานวิจัยทั้งหมด เสร็จแล้ว จึงนำเสนอผลการศึกษารวมทั้งข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในโอกาสต่อไปต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางไว้ดังต่อไปนี้

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ได้องค์ความรู้และทราบถึงภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๙.๒ ทำให้ทราบถึงบทบาทภาวะผู้นำตามทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

๑.๙.๓ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำของพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

๑.๙.๔ เมื่อได้รับทราบผลการวิจัยเอกสารฉบับนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้รู้ทั้งหลายสามารถนำไปต่อยอดความรู้ต่อไปได้